

LA QUOTIDIANA

FMR Fundaziun Medias Rumantschas, Via da Masans 2, 7000 Cuirra, 081 544 89 11, redacziun@fmr.ch

La lavur da translatur filiens

L'autur e translatur Leo Tuor ha prendì sut la marella la translaziun rumantscha dal Hobbit. **Pagina 6**

Era per l'infrastructura

La galleria da drenascha a Brinzauls n'è essenziala betg mo per la segirezza locala, mabain era per proteger l'infrastructura en la Val Alvra. **Pagina 8**

FMR FUNDAZIUN
MEDIAS
RUMANTSCHAS

südostschweiz

ENGIADINA

Chantar da ghecos, randulinas e monsters

Quista fin d'eivna vain preschantà a Nairs ün nouv cudesch cun chanzuns rumantschas per uffants: «Dod'il cling» es üna collecziun da chanzuns chi spievla la lavur da la musicista e magistra Nina Mayer cun uffants durant i'ls ultims ons. I's tratta da chanzuns chi s'orienteschan vers la fantasia ed ils temas chi'd interesan als uffants – e chi vegnan perquai eir chantadas gugent aint ils cors e cuors fundamentals da musica. «Avant co tscherchar e tscherchar sainza fin n'haja oramai scrit svesta las chanzuns per mia lavur», disch la cumponista ed autura. (fmr/mst) **Pagina 7**

SURSELVA

Slontsch nuninterrut da Trun Cultura

In cantun d'ina stanza ella Casa Desax a Trun. FOTO HANS HUONDER

Ella Casa Carigiet a Trun duei ei vegnir installau in'exposiziun cun ovras d'Alois Carigiet igl onn vegnent. Quei ha la menadra da project da Trun Cultura, Esther Spycher, detg sin damonda dalla FMR. Igl intern dil baghetg ei protegiu d'in tetg plat, aschia che quei ei bein pusseivel. La finamira finala da quei project ei aunc adina da reconstruir la part dil tretetg ch'ei vegnida disfatta cumpleinamain dil incendi il fevrer 2019, sco era dallez alzas che han saviu vegnir salvadas. Vinavon cun plein slontsch ei Trun Cultura era vid la Casa Desax. Quei baghetg duei survir igl avegnir alla litteratura ed ina part sco combras per hosps. In dils pensums principals dil proxim temp ei da reglar la finanziaziun dil project. Igl onn 2023 ha Trun Cultura aviert il Spazi d'Art Matias Spescha en localitads dall'antieriura fabrica da ponn a Trun. Leu vegn regurdau igl onn vegnent da Matias Spescha ch'ei morts 2008. Ils artists Gaspare O. Melcher (79), Corsin Fontana (80) e Not Vital (76) rendan omagi a Matias Spescha pigl anniversari da 100 onns ch'el havess saviu festivar igl onn vegnent. (fmr/hh) **Pagina 3**

SURSELVA

Kiwanis e siu padrinadi per affons

Dapi 1915 dat ei il club da service Kiwanis. Igl ei in'organisaziun mundiala semeglient ad auters clubs sco Rotary ni Lions. Kiwanis sededichescha specificamein als affons basignus. Enteifer il district svizzer da Kiwanis ein 18 clubs independents dalla Svizra orientala, Berna e Turig associati all'unioni KiPaKi. Igl ei in padrinadi per sustener affons directamein ellas regiuns. L'unioni organischa dumengia proxima a Cuera in concert tenor il motto «affons gidan affons». La Scola da cant Surselva ed igl Vokalensemble Tamina dattan in concert da benefeci per rimnar daners pil scopo dall'unioni KiPaKi. (fmr/abc) **Pagina 5**

Zutgerin per gronda midada

100 milliuns less la Regenza grischuna impunder per dar emprest ad ospitals che sa chattan finanziaimain in las stretgas. Ma èn ils emprest forsà be zutgerins per che las regiuns da sanadad transfurmian lur ospitals en centers da sanadad?

CLAUDIA CADRUVI/FMR

La gievgia passada ha la Regenza grischuna fatg palai ses plans dad impunder 100 milliuns francs per gidar ospitals che scrivan cifras cotschnas. Per pudair metter a disposiziun tants daners dovri ina midada da la Lescha per promover la tgira da personas. Cun questa midada less la Regenza gist anc fixar co ch'ina regiun po decider davart il destin da ses ospital. Numnadamain: Per transfurmar in ospital en in center da sanadad dovri ina

Ma per insumma survegnir in emprest, sto in ospital preschentar in plan co vegnir or da las cifras cotschnas.

maioritad da las vuschs dals votants e da las votantas en ina regiun. La Regenza na fa nagina colliaziun explicita tranter ils emprest per ospitals e la transfurmaziun en centers da sanadad che porschan be pli servetschs ambulants. Ma per insumma survegnir in emprest, sto in ospital preschentar in plan co vegnir or da las cifras cotschnas. In tal plan consista gugent u navidas per singuls ospitals en la transfurmaziun en in center da sanadad. En in tal cas muntass l'emprest governmental in zutgerin per la transfurmaziun. **Pagina 2**

«Nina, nu pudessast scriver üna chanzun sur da monsters?»

En il fratemp san ils uffants da la Scola da musica Engiadina Bassa/Val Müstair che Nina Mayer scriva chanzuns d'uffants e fan era gist atgnas propostas per temas. – Pagina 7

En'ovra communabla

Las donnas dalla «Unione femminile Bivio» on per mangs en project artistic unic: Cuser en'ovra communabla tgi represchainta las calours veivas dil Parc Ela. Cun pazientzga e creativitat on ellas rimno passa 60 sorts da teila e tocs d'ornamaint tg'ellas cumpileschan ossa an en'ovra a mang. L'ovra finala vign preschentada igl schaner 2025. (fmr/gns/sab) **Pagina 8**

40047

Servetsch d'abunents e da
distribuziun: tel. 0844 226 226
mail: abo@somedia.ch

9 771424 749004

Il Spazi d'Art Matias Spescha en localitads dall'antieriura fabrica da ponn a Trun.

FOTO HANS HUONDER

La Casa Carigiet sco ella se presenta ussa. In tetg plat protegida igl intern. FOTO HANS HUONDER

La Casa Desax duei daventar in liug per litteratura. Leu duein denton era vegnir purschidas combras da dormir. FOTO HANS HUONDER

Esther Spycher ei menadra da project da Trun Cultura.

FOTO MAD

Investiziuns ed exposiziuns fatschentan Trun Cultura

Trun Cultura lavura intensivamein vid ses projects d'infrastructura: La renovaziun dalla Casa Carigiet e dalla Casa Desax. Ella Casa Carigiet duei ei dar l'auter onn in'empreda exposiziun cun ovras d'Alois Carigiet. Ed el Spazi d'Art Matias Spescha vegn regurdau igl onn vegnent da 100 onns dapi la naschientscha da Matias Spescha. Ils artists Gaspare O. Melcher, Corsin Fontana e Not Vital rendan omagi agl artist ch'ei morts igl onn 2008.

HANS HUONDER/FMR

Trun Cultura sededichescha a dus baghetgs tut specials a Trun. D'ina vart alla Casa Carigiet ch'ei daventada l'unfrenda d'in incendi ils 19 da fevrer 2019, da l'autra vart alla Casa Desax ch'ei bandunada dapi onns. Omisus baghetgs han in'interessanta historia. La Casa Carigiet, construida 1769, ei la casa paterna dils frars Zarli ed Alois Carigiet. Igl incendi d'avon bunamein sis onns ha disfatg per gronda part la casa. La Casa Desax sco ella vegn numnada oz, ei vegnida baghegiada 1782 da Ludwig Herkules Caprez (1736–1799). Ella sesanfla buca lunsch naven dalla Casa Carigiet ed ei egl Inventari federal per objects che duein vegnir protegi ord vesta d'impurtonza naziunala (ISOS). Omisduas casas vul Trun Cultura nezegiar igl avegnir per cultura, art e litteratura, ina part dalla Casa Desax era per dimora per hosps. Ina tiazra part da la lavur da Trun Cultura ei igl art da Matias Spescha (1925–2008). Per mussar igl art dil convischin da Trun ha ella aviert avon varga in onn il Spazi d'Art Matias Spescha ell'antieriura fabrica da ponn (mira box).

Nova veta ella Casa Carigiet

La Casa Carigiet duei vegnir renovada per part egl intern l'auter onn, suenter ch'ella vegn protegida ussa d'in tetg plat. «La suprastanza da Trun Cultura ha dau il consentiment persuerter. Igl ei previu d'investar rodund in miez milliun francs, la finanziaziun ei garantida», di Esther Spycher, la menadra da project da Trun Cultura. Uonn ei igl entir baghetg vegnium rumiaus. La construcziun cun quaders dils plantschius egl intern vegn manteneda per motivs dalla stabilitad dil

baghetg: «Igl ei aschidadir la spina dorsala dil baghetg.» Ils plantschius duein tonaton buca vegnir cuvretgs dil tut per aschia possibilitar ina vesta ensiviars egl intern dil baghetg. «Aschia sedat in'interessanta e sorprendenta vesta per la lavur dils curaturs e las visitadras», constatescha Esther Spycher.

In'empreda exposiziun

En in local dalla Casa Carigiet duei vegnir purschida igl onn vegnent in'exposiziun

cun ovras ord il relasch d'Alois Carigiet en possess dalla famiglia Carigiet. «Aschia savein nus era mussar la casa als visitaders igl onn proxim», di Esther Spycher. Pertucont igl avegnir dalla stalla vid la casa ei Trun Cultura en contact culla Pleiv catolica romana s. Martin Trun. Plans concretis pil diever futur dalla stalla dat ei aunc buca, sco Esther Spycher di: «Tenor nies manegiar savess la stalla vegnir transformada en in local multifunziunale, sco era ina pintga cuschina e tualettas. L'in-

frastructura savess vegnir nezegiada per exempel era per concerts.» La finamira finala da Trun Cultura pertucont la Casa Carigiet ei da reconstruir era la part disfatga, vul dir il tretretg. Il mument resta il baghetg denton aschia sco el ei. Per saver cumpletar el vegnan ulteriurs mieds finanziels ad esser necessaris.

Per litteratura e culinaria

Parallelmein spel project dalla Casa Carigiet lavura Trun Cultura era vid igl

avegnir dalla Casa Desax. Sco la Casa Carigiet ha Trun Cultura era quella en dretg da baghegiar d'in mecen. «L'auter onn entschevin nus a rimnar ils mieds finanziels restonts per transformar la Casa Desax en ina casa per litteratura e hosps. Nus essan da buna fei che quei reusseschi», di Esther Spycher. Davart la tgira da monuments ei gia vegnida sincerada persuerter ina contribuziun. In'empreh schazetg grop quenta cun cuosts da rodund 2,7 milliuns francs per l'investiziun. Il horizon da temps per la renovaziun dalla casa ei calculaus cun rodund tshun onns. Il baghetg duei survir igl avegnir en empreda lingia alla litteratura. Aschia ein prevedaa ina sala da litteratura, ina biblioteca ed ina stanza da leger el senn d'in ensemble da litteratura. En quei connex duei vegnir collaborau cun bibliotecas ed archivs publics e privats. Persuerter ha Trun Cultura era installau in cussegli da litteratura.

La stalla per arranschaments

La stalla baghegiada davos la casa duei survir sco liug d'arranschaments per prelecziuns publicas, seminaris da litteratura ni era teater e cultura en general. La sala duei porscher plaz a rodund 50 personas. Ell'empreda e secund'alzada dalla Casa Desax duein vegnir endrizzadas stanzas da dormir per hosps el standard da quater steilas. Suenter la sanaziun duein quellas combras sco era la purschida culinaria ella casa vegnir surschadas ad in'interpresa da gastronomia sco partenari a liunga veta. Il tshaler cun arviul duei survir per exempel a degustaziuns ni aperos. «La fin finala duei la Casa Desax esser ina cumpart da Trun Cultura che porta finanzielmein sesezza», di Esther Spycher.

Omagi a Matias Spescha

Pigl anniversari da 100 onns che Matias Spescha havess saviu festivar igl onn vegnent porscha Trun Cultura in project particular. «Ils artists contemporans Gaspare O. Melcher (79), Corsin Fontana (80) e Not Vital (76) han enconuschiu per part persunalmein Matias Spescha ni han exponiu comunablamein cun el. Da miez mars entochen miez november ein lur ovras actualas che fan la punt tiegl art da Matias Spescha da veser el Spazi d'Art Matias Spescha ell'antieriura fabrica da ponn a Trun», di Esther Spycher, la menadra da project da Trun Cultura. Tuttas treis exposiziuns sebasien sin in aspect specific dalla gronda ovra da Matias Spescha. Digl artist trapassau Matias Spescha sez ein da veser l'auter onn ulteriuras ovras ch'ei

L'auter onn eis ei 100 onns che Matias Spescha ei naschius. El ei morts igl onn 2008.

FOTO HANS HUONDER

per gronda part aunc buca stadas publicas. Ils dus affons da Matias Spescha – Venice Spescha e Dominik Möbl – han surdau il relasch d'art digl artist igl onn 2023 alla Fundaziun Ogn a Trun. Quella ei responsabla per la tgira, igl inventari ed il manteniment dallas ovras. A Trun Cultura metta la fundaziun a disposiziun las ovras per exponer el Spazi d'Art Matias Spescha. La vernissascha dall'empreda exposiziun, quella da Gaspare O. Melcher, ei prevedaa ils 15 da mars 2025. Ils cuosts per quei project d'exposiziuns ein calculai cun 167'500 francs. Sco la menadra da project da Trun Cultura, Esther Spycher di, ei la mesadad da quels curclada. La summa restonta duei vegnir rimnada il proxim temps. (fmr/hh)